

JAROSLAV HAUPT:

Českomoravské právo cenové.*)

I. Prameny.

Státoprávní změny na jaře 1939 daly podnět k vydání právních předpisů, upravujících po vzoru Říše dalekosáhle veškerou cenovou tvorbu v Čechách a na Moravě, předtím ponechanou téměř úplně svobodnému rozhodování stran. Jde o normy tak důkladně vypracované, že dohromady představují samostatný obor předpisů právních se vžitým již pojmenováním předpisy cenové. Vládou a jinými orgány autonomní správy bylo jimi na místě kusých předpisů dřívějších vytvořeno nové českomoravské právo cenové.

Stěžejním předpisem jest vládní nařízení o zřízení nejvyššího úřadu cenového, ze dne 10. května 1939, č. 121 Sb., jehož některá ustanovení byla změněna vládním nařízením ze dne 8. května 1940 č. 189 Sb. Nabylo účinnosti dne 1. června 1939. Obě citovaná vládní nařízení byla vydána na základě článku II. ústavního zákona zmocňovacího z 15. prosince 1938, č. 330 Sb., takže jsou kryta i ust. § 1, odst. 4 nař. říš. protektora z 12. prosince 1940, str. 604 Věst., stanovícím, že jest od původu na ně použití ustanovení, platných pro zákony (§ 102 úst. list.). Vyhláškou č. 190/40 Sb. bylo změněné základní nařízení o zřízení nejvyššího úřadu cenového vyhlášeno v souvislém novém znění. Níže bude vždy citováno jen jako vl. nař. 121/39 Sb.

*) Nedostatek tradice v tomto novém oboru správního práva způsobil naprostý nedostatek systému tohoto práva a tím i jeho nepřehlednost. Tato práce, při níž z dosavadní literatury oboru bylo použito zejména publikací Procházkova-Vachel, *Cenové předpisy*, 1941, a Konárek, *Základy cenového práva*, 1941, se pokusem o stručný systém snaží tento nedostatek odstraniti, opírajíc se při tom zvláště o velké základní dílo z práva správního, *Správní právo* Hoetzlova.

K provedení nebo doplnění a případně i pozměnění jeho ustanovení byly vydány tyto další normy právní:

1. o úřadech:

a) vládní nařízení ze dne 13. července 1939, č. 230 Sb., o složení, organizaci a způsobu činnosti nejvyššího úřadu cenového (NÚC), vydané podle ústavního zák. zmocňovacího č. 330/1938 Sb. a podle § 1, odst. 3 vl. nař. 121/39 Sb.; podrobnosti o organizaci a rozvrhu agendy stanovil výnos NÚC, uveřejněný v Úředním listě č. 228/1939,

b) nařízení nejvyššího úřadu cenového ze dne 12. července 1939 v čísle 167/1939 Úředního listu o prozatímní úpravě působnosti úřadů ve věcech cenových; bylo změněno a doplněno nařízením NÚC ze dne 17. září 1940 v č. 231/1940 Úř. listu a výnosem NÚC ze dne 7. října 1941; obě nařízení byla vydána podle §§ 4 a 5 vl. nař. 121/39 Sb.,

c) vládní nařízení ze dne 18. listopadu 1941, č. 395 Sb., o soustředění kontrol v oboru vyživovacím, zásobovacím a cenovém u ministra vnitra, vydané podle § 1, odst. 1 nař. ř. prot. z 12. prosince 1940, str. 604 Věst.;

2. o trestání přestupků:

d) vládní nařízení ze dne 23. října 1941, č. 393 Sb., o správním trestním právu a řízení v oboru vyživovacím, zásobovacím a cenovém, vydané podle § 1, odst. 1 nař. ř. prot. z 12. prosince 1940, str. 604 Věst.,

3. o vyznačování cen:

e) nařízení předsedy NÚC ze dne 10. prosince 1940, č. 426 Sb., o ceníkách potravin v maloobchodech; vydáno podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.;

4. o tvoření cen:

f) nařízení předsedy vlády ze dne 10. června 1940, č. 191 Sb., o vázání cen, vydané podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.,

g) nařízení předsedy vlády ze dne 20. července 1939, č. 175 Sb., o všeobecném zákazu zvyšování cen nad jejich stav ke dni 20. června 1939, vydáno podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.,

h) řada nařízení předsedy vlády podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb., nařízení předsedy NÚC podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb., vyhlášek NÚC podle § 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb., vyhlášek NÚC podle § 3 nař. předsedy vlády č. 175/39 anebo podle jiných nařízení, a řada vyhlášek jiných úřadů (zejména okresních), jimiž všemi formálně i co do obsahu anebo jen co do obsahu (materiálně) se připouštějí nebo nařizují výjimky buď přímo z ustanovení vl. nař. 175/39 Sb. nebo jako další výjimky z ustanovení, jež sama již byla výjimkami z nařízení 175/39 Sb., anebo jako další a další výjimky z výjimek a to třeba i v několika stupních. Tyto výjimky byly zhusta povolovány nebo nařizovány i konkrétními akty správními, doručeními buď organizacím řízeného hospodářství (i tu jde o konkrétní správní akty, neboť opatření ta byla namísto řádné publikace doručována určitým místům; revue Cenové zpravodajství, kde některá z těchto opatření byla otištěna, není přece řádná publikační sbírka), nebo dotčeným stranám přímo. To vše přispělo k jejich téměř naprosté nepřehlednosti. Avšak i vypočtení těch

nejdůležitějších přesahuje rámec této práce, neboť jde o normy přechodného rázu s obsahem stále měněným, jež pro svůj kasuismus nemohou být vypočítávány v pojednání, které chce podat jen stručný základ cenového práva. (Lístkový index k platnému právu, vydávaný Tiskárnou Protektorátu, obsahuje pod heslem »ceny« vždy podle posledního stavu tyto normy, avšak jen pokud byly uveřejněny ve Sbírce zák. a nař. nebo v Úředním listě.)

II. Pojem.

Cenovým právem rozumí se předpisy, upravující tvoření a dohled na ceny zboží, statků a úkonů všeho druhu, jakož i veškeré úplaty, s výjimkou věcí, týkajících se mezd, platů, úroků a cenných papírů (§ 1, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.). Dohledem se míní dohled v širším slova smyslu, to jest mimo dohled v užším slova smyslu (vlastní činnost kontrolní — funkci pozorovací) i stíhání přestupků tresty.

Uvedená trojí působnost (cenová tvorba — kontrola — činnost trestní) přísluší buď vůbec nebo aspoň originárně veřejné správě. Jde o předpisy rázu typicky veřejnoprávního.

III. Tvoření cen.

Cenovou tvorbu vykonává veřejná správa vydáváním abstraktních norem i konkrétních správních aktů vrchnostenské povahy. Jsou to jednak předpisy, jež upravují materiální stránku tvorby cen, t. j. jež stanoví nejnížší nebo nejvyšší, směrné nebo pevné ceny a úplaty, jednak předpisy, které upravují tvoření cen i po stránce formální, t. j. které přikazují podnikatelům, v jakých záznamech mají vypočítávání jednotlivých cen prováděti (§ 2, odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.). Normotvorná i správní činnost úřadů je založena na zmocnění činiti opatření, potřebná k zajištění národohospodářsky oprávněných cen a úplat. Jedině tímto vágním pojmem je tato činnost také omezena; i toto omezení je však prakticky bezvýznamné a úřady jsou vlastně omnipotentní, neboť národohospodářskou oprávněnost cen posuzují monopolně podle svého volného uvážení (§ 9, odst. 5), aniž by byly vázány nějakými právním řádem stanovenými pravidly, jakými by mohla být na příklad některá určitá národohospodářská teorie. To pak znamená, že jejich cenotvorná činnost nebude po materiální stránce přezkoumatelná nejvyšším správním soudem ani po uplynutí mimořádných poměrů způsobených válkou,

do kdy jsou cenové věci z působnosti nejvyššího správního soudu vyloučeny vůbec.

Pravomoc vydávati cenotvorné normy mají jednak některé správní úřady s povšechnou působností, jednak zvláštní odborný úřad správní, zřízený jen pro věci cenové a pojmenovaný »nejvyšší úřad cenový«. Jde o ústřední úřad, podřízený bezprostředně předsedovi vlády. V jeho čele je předseda, který řídí práce úřadu, dohlíží na ně (princip monokratický) a zastupuje úřad navenek. Má býti jmenován českomoravským státním presidentem na návrh předsedy vlády. Jeho dva náměstky jmenuje předseda vlády. Úřad je organisován byrokraticky.

Všeobecná nařízení o tvoření cen vydává předseda vlády formou nařízení, vyhlášených ve Sbírce zákonů a nařízení. Tuto svou působnost může přenést na předsedu nejvyššího úřadu cenového.

Nejvyšší úřad cenový má právo vydávati všechny ostatní cenotvorné předpisy a to i když podle dřívějších ustanovení právo to příslušelo jiným ústředním úřadům. U abstraktních norem má tak činiti formou vyhlášek v Úředním listě Protektorátu. Jeho pravomoc jest omezena jedine v tom, že zásady pro tvoření cen při veřejných dodávkách a pracích může vyhlásiti jen v dohodě s ústředními úřady, příslušnými pro zadávky (§ 2, odst. 1). NÚC dále nemůže sám vyhlášovati tarify, sazby a poplatky železniční, sazby poštovní, telegrafní a telefonní, jakož i ceny výrobků státních monopolů, nýbrž vyhlášují je jiné úřady odborné a NÚC dává jenom souhlas (§ 3, odst. 3).

Svou působnost může přenést zásadně, i v jednotlivých věcech též na jiné úřady, které ji pak vykonávají podle jím vydaných nařízení a předpisů. Rovněž organizace řízeného hospodářství může zmocniti, aby s jeho souhlasem vydávaly ustanovení o cenách. Dekoncentraci své pravomoci na úřady okresní (čl. III nař. NÚC v č. 167/39 Úř. listu) provedl ve věcech tvoření cen a úplat při prodeji nemovitostí a při všech nájmech a pachtech. Vedle toho může být na okresní úřady delegací přenesena působnost i v jiné jednotlivé věci.

Nejvyšší správní soud je po dobu mimořádných poměrů, způsobených válkou, z působnosti ve věcech cenových vyloučen. Výlučka je platná (srv. článek Z— v čas. Pr. praxe V.,

str. 171 n. a článek autora této práce v Právniku 1941, str. 227 n.). Činnost cenových úřadů je tedy bez kontroly a tím bez záruky své zákonitosti. Nepřímá kontrola, kdy řádné soudy při řešení určité věci zkoumají platnost nařízení (§ 102 úst. list.), zda bylo řádně vyhlášeno (§ 84 úst. list.), zda jest ve formální a meritorní shodě s nadřazenou vyšší normou, k jejímuž provedení bylo vydáno, resp. zda je platným konkrétní správní akt (sb. n. s. civ. 16757), je příliš řídká a příliš málo působivá. Soud nemůže neplatný akt či normu o tvoření cen zrušiti, nýbrž pouze může a má nedbati jich při svém rozhodování o jednotlivém případě právě projednávaném.

Veřejnoprávní předpisy o tvoření cen omezují smluvní volnost co do plnění, jež má býti obsahem smlouvy. To se u jednotlivých případů projevuje tím, že stanovit, ujednat nebo doporučit ceny není buďto vůbec dovoleno bez výslovného individuálního svolení cenového úřadu, nebo je-li to bez takovéto přímé účasti cenového úřadu dovoleno, jest dovoleno užiti jedině ceny, která je přípustnou podle předpisů o tvoření cen.

V první skupině případů jde o veřejnoprávní zákaz určitých jednání. Teprve udělí-li cenové úřady k tomuto jednání souhlas, zákaz pozbude pro konkrétní případ účinnosti, avšak oprávněný může jednati pouze tím způsobem, který cenový úřad stanovil. Souhlas se uděluje vrchnostenským správním aktem povahy ryze konstitutivní.

Druhou skupinu případů lze konstruovati rovněž tak, že jde o veřejnoprávní zákaz určitých jednání. Cenové úřady tu však neudělují souhlas v jednotlivých konkrétních případech, nýbrž jedním aktem pro všechny budoucí případy toho kterého druhu. Zákaz pozbývá účinnosti pro všechna tato budoucí jednání, ovšem jen budou-li prováděna způsobem, který stanovil cenový úřad. Formou souhlasu je buď správní akt nebo i právní norma.

Oběma skupinám je společné, že oprávnění k určitému jednání odpovídá povinnost, je-li jednáno, jednati jen určitým vymezeným způsobem a ne jinak. U povinnosti, založené konkrétním správním aktem, je povinnostním subjektem adresát aktu. U povinnosti, založené právní normou, je povinnostním subjektem zásadně každý. V obou případech je však tato povinnost utajena až do doby, kdy se vyjeví z toho důvodu, že u subjektu vznikne

vůle k jednání, jež povinnost, o níž jde, nutí provéstí určitým způsobem. Povinnostní subjekt je povinen chtěné jednání provéstí určitým stanoveným způsobem. I když jednání samo je povahy čistě soukromoprávní, přece povinnost jednati určitým způsobem je vždy povinností výlučně veřejnoprávní.

V ýslovného svolení nejvyššího úřadu cenového nebo jím pověřeného orgánu jest třeba,

1. když svazy a sdružení povahy soukromoprávní i veřejnoprávní (kartely, organizace řízeného hospodářství a pod.) ceny, nejmenší rozpětí za zpracování, nejmenší obchodní rozpětí, nejvyšší slevy nebo nejmenší přírážky pro nevývozní obchodní styk nově stanoví nebo doporučí nebo v neprospěch odběratele mění (§ 1 nař. př. vl. 191/40 Sb.) anebo činí jiná opatření v oboru tvoření cen a úplat (§ 3 odst. 4 vl. nař. 121/39 Sb.),

2. když výrobní nebo velkoobchodní podniky ceny, cenová rozpětí, nejvyšší slevy nebo přírážky pro obchod v drobném uvnitř Čech a Moravy nově stanoví, ujednejí nebo doporučí nebo v neprospěch odběratelů obchodníka v drobném mění (§ 2 nař. př. vl. 191/40 Sb.),

3. když kdokoliv chce z naléhavě nutných národohospodářských důvodů nebo za účelem naléhavě nutného uvarování zvláštních tvrdostí užití jiné ceny nebo úplaty nebo platebních či dodacích podmínek méně výhodných nežli ty, které jsou přípustny (viz níže).

Ve všech ostatních případech může býti užíváno jediné tak zv. cen přípustných. Těmi jsou v podstatě tyto:

1. ceny stanovené pevnou sumou, od níž nesmí nastati odchylka ani nahoru ani dolů,

2. ceny, které se mohou pohybovat mezi určitými pevně stanovenými hraničními sumami, sumou nejvyšší a nejnižší, od nichž nejsou dovoleny odchylky ani zvýšením nad nejvyšší cenu ani snížením pod nejnižší cenu,

3. ceny maximální, od nichž je dovolena odchylka jediné směrem doů:

a) maximální ceny, stanovené pevnou sumou,

b) ceny z 20. června 1939, pokud šlo o ceny národohospodářsky oprávněné, avšak zvýšené nebo snížené o zvýšení nebo snížení, nastalé v dani z obratu a clu při tom kterém předmětu ke dni 1. října 1940,

c) ceny a úplaty z jiných určitých dnů (1. březen 1939 u některého nájemného),

d) ceny z určitého dne, k nimž je dovoleno připočísti určité pevně stanovené procento zdražení,

e) tak zvané ceny autonomně tvořené — k měnící se pořizovací či nákupní ceně se připočítává neměnná přírážka hrubého zisku podnikatelova, vyjádřená ve výrobě zpravidla nominálně v korunách, v obchodě v procentech,

f) ceny, povolené správními akty jako individuální výjimky z obecných ustanovení, ovšem jen pokud bylo povolení uděleno i pro případy budoucí a nikoliv jen pro konkrétní případ, o nějž právě šlo; nová cena smí býti užita teprve v den doručení příslušného povolovacího výměru, neboť jde o konstitutivní správní akt, působící jen pro futuro, v důsledku čehož nelze ani ujednat, že kupitel dodatečně doplatí rozdíl mezi cenou, která byla přípustná v době obchodu, a cenou, která bude schválena cenovými úřady později, anebo že po schválení nové ceny se tato zpětně použije pro dodávku již dříve provedenou,

g) ceny národohospodářsky oprávněné.

Cenami se zpravidla rozumí i dodací a platební podmínky, pro něž platí obdobně stejná ustanovení.

Jiné ceny, nežli ceny cenovými úřady schválené nebo ceny přípustné, není dovoleno užívat. Smluvní ujednání, která se přičítají tomuto zákazu, jsou nicotná (§ 879 obč. zák.). Smluvní ujednání, přičítající se zákonnému zakazu, je vždy nicotné totálně a neexistuje nějaká parciální nicotnost, na př. že by nicotnost postihovala jen část kupní ceny, převyšující cenu dovolenou. Ovšem nicotnost jednoho smluvního ustanovení má za následek nicotnost i ostatních ujednání, pojatých do téže smlouvy, přirozeně jen tehdy, když takováto zbylá ustanovení, zákonnému zakazu se nepřičítají, nemohou obstáti sama o sobě (sb. n. s. civ. 17900). (Podrobněji pojednal o vlivu překročení cenových předpisů na platnost soukromých smluv autor této práce v čas. Právní praxe V., str. 154 násl.).

Ani při dražbách nesmí být věci prodány za jinou cenu nežli cenu přípustnou, neboť cenové úřady tvoří všechny ceny vůbec a nikoliv jen ceny soukromých smluv (opačný výklad dr. Štěpána v čas. Pr. praxe V., str. 235 n. je sice de lege ferenda velmi přesvědčivý, de lege lata však obstáti nemůže). Zboží, u něhož je stanovena pevná cena, nelze dražiti vůbec (vl. nař. 110/40 Sb.).

IV. Činnost kontrolní.

Pravomoc kontrolovati dodržování předpisů o cenách mají tyto orgány:

1. Nejvyšší úřad cenový je oprávněn v mezích své pravomoci žádati od každého vysvětlení o zásobách a o všech okolnos-

tech důležitých pro tvoření cen a úplat a pro dohled na ně (tomu odpovídá povinnost kontrolovaného pozitivně spolupůsobiti), prováděti prohlídky podnikových místností a místností, kde by mohlo být chováno zboží (soukromých bytů jen na zvláštní rozkaz a za šetření ustanovení druhé věty § 8 úst. zák. 293/1920 Sb.), nahlížení do účetních knih i dokladů a činiti nebo požadovati z nich výpisy (§ 2 odst. 2 vl. nař. 121/39 Sb.).

2. Zemským úřadům přísluší stejné oprávnění (§ 5 odst. 2); jako jejich výkonný orgán fungují úřadovny cenové kontroly, zřízené ministerstvem vnitra vždy pro obvod několika politických okresů. Přidělení jim zaměstnanci mimo oprávnění již jmenovaná mohou bráti bez náhrady vzorky zboží a prováděti na místě nutná zajišťovací opatření. Při výkonu služby požívají právní ochrany civilní strážce. Mají právo vyžádati si součinnost každého orgánu veřejné správy (§ 8). Představují hlavní složku cenové kontroly.

3. Některé jiné úřady, jimž to bylo uloženo jejich služebními instrukcemi, jsou povinny oznamovati okresním úřadům přestoupení cenových předpisů, zjištěná při výkonu služby (výnos min. vnitra č. pol. 2162-2/4-1940, 2162-1/6-1940) anebo přímo při pátrání po přestupcích spolupůsobiti (výnos min. vn. č. pol. 2162-17/7-1941).

4. Soudy mají v každém sporu o nějakém nároku hleděti z povinnosti úřední (sb. n. s. civ. 17172) k tomu, zda v projednávané věci nejde o právní jednání nicotné, tedy i zda nejde o nicotnost vzešlou překročením cenových předpisů. Překročení cenových předpisů mohou posuzovati soudy samy, pokud mají zato, že tuto otázku dovedou správně zjistiti a posouditi. — Tutéž povinnost mají i v jiných druzích řízení (§ 18 vl. nař. 121/39 Sb.). Tak ku př. mají hleděti z povinnosti úřední (§ 26 odst. 2 ob. zák. knih.) k tomu, aby listiny, podle nichž mají povolovati zápisy v pozemkových knihách, obsahovaly platný právní důvod a nikoli právní jednání nicotné v důsledku porušení cenových předpisů; to bylo možné na př. u trhovách smluv o nemovitostech mezi příbuznými, které před 1. I. 1942 nebyly předkládány okresním úřadům k udělení úředního souhlasu (§ 4 vl. nař. 218/38 Sb.).

5. Ministr vnitra je oprávněn činiti jakákoliv další opatření

k účinnému provádění cenové kontroly. Zejména může k tomu užít a vybavit plnými mocemi kterékoliv orgány veřejné správy nebo orgány takové teprve zřídití anebo k provádění kontroly přídržeti všeobecně nebo v jednotlivých případech i občanstvo, které pak při této činnosti požívá ochrany osob vrchnostenských. Tato oprávnění může ministr vnitra přenést i na jiné úřady (blanketní norma; je jí vl. nař. 395/41 Sb.).

K usnadnění kontroly jsou stanoveny některé další pozitivní povinnosti mimo těch, které přímo vyplývají z právě vyjmenovaných oprávnění úřadů:

1. Na všem zboží veřejně vyloženém ve výkladech, stáncích a pod. musí býti vždy zřetelně vyznačeny ceny (§ 6 odst. 3 vl. nař. 121/39 Sb.). Ten, kdo po živnostensku nebo na trhu prodává potraviny, musí je označiti cenami vůbec na všech místech, kde jsou zákazníkům přístupny (odst. 1 cit. paragrafu). Maloobchodníci s potravinami a poživatinami musí kromě toho na místě z ulice i z obchodní místnosti dobře viditelném vyložití ceník potravin, sestavený na předepsaném tiskopise (nař. předs. NÚC. č. 426/40 Sb.).

2. Prodávající jsou povinni na přání kupujících vydávati jim písemná vyznačení druhu, množství a ceny prodaného zboží. NÚC je oprávněn stanoviti všeobecnou povinnost k vydávání takovýchto dokladů o prodeji (§ 6 odst. 6 vl. nař. 121/39 Sb.). Dále jsou prodávající povinni dovoliti kupujícím bezplatné užití svých vah k převážení zboží, které jim prodali, pokud se to zboží prodává na váhu (odst. 5 cit. §).

3. Podle příkazů (modus) jako vedlejších ustanovení při cenotvorných normách abstraktních a zejména při cenotvorných aktech konkrétních jsou strany zpravidla povinny v písemných projevech o cenách (oferty, účty) uváděti, kterým aktem byla ta která cena povolena. K těmto příkazům jsou úřady jistě oprávněny, neboť může-li úřad vydání aktu vůbec odmítnouti, může jej podle zásady *in maiori minus continetur* jistě vydati s omezeními, to jest i s příkazy.

V. Trestání přestupků.

Dohled veřejnou správou vykonávaný má i funkci nápravnou, jeví se v trestání přestupků. Účel cenovými předpisy sle-

dovaný uskutečňuje se tu donucovacími akty úřadů správních. I trestní právo cenové je tedy součástí práva správního.

Obecně skutková podstata správního přestupku podle cenových předpisů je dána, poruší-li někdo některé z ustanovení vl. nař. 121/39 Sb. nebo nařízení podle něho vydaných nebo nevyhoví předpisu, příkazu nebo zákazu vydanému podle uvedeného nařízení nebo podle nařízení na jeho podkladě vydaných, anebo pouští-li se někdo do pletich, jež jsou způsobilé zvýšiti ceny nebo udržeti ceny národohospodářsky neoprávněné (§ 9 odst. 1 vl. nař. 121/39 Sb.).

Některé konkrétní skutkové podstaty jsou (odst. 2 cit. §) :

1. kdo za zboží nebo úkony požaduje nebo sobě nebo jinému dává poskytnouti nebo slíbiti cenu jinou, než je cena úředně stanovená nebo připuštěná, nebo cenu národohospodářsky neoprávněnou — požadování se může dít i projevem učiněným osobám neurčitým (v prospektu a pod.); poskytnouti nebo slíbiti si dává cenu ten, kdo ji výslovně nepožadoval nebo ji nepožadoval v nedovolené výši,

2. kdo za zboží horší jakosti požaduje nebo sobě nebo jinému dává poskytnouti nebo slíbiti cenu zboží lepší jakosti,

3. kdo při nákupu zboží přeplácí cenu prodávacem požadovanou — prodávající, který ji přijme, je trestný podle č. 1,

4. kdo se s jinými smlouvá, aby ceny zboží nebo úkonů byly bez národohospodářsky oprávněných důvodů zvyšovány,

5. kdo za tím účelem, aby ceny zboží byly neoprávněně zvyšovány, zboží skupuje, zásoby zboží hromadí, jeho výrobu nebo obchod s ním zastaví nebo podstatně omezí, nebo kdo za týmž účelem poruší smlouvu o jeho dodání — současně i přestupek § 482 trest. zák.,

6. kdo provozuje řetězový obchod se zbožím — pojem řetězového obchodu pozitivní norma nevynezuje,

7. kdo prodej nebo odevzdání zboží nebo poskytnutí úkonů učiní závislým na tom, že bude zároveň přijato zboží nebo úkon jiného druhu nebo jakosti, anebo že bude zároveň slíbeno přijetí takového zboží nebo úkonů, jakož i kdo za tím účelem, aby dosáhl prodeje zboží nebo poskytnutí úkonů, zároveň přijímá nebo slibuje přijmouti zboží nebo úkony jiného druhu nebo jakosti — jde zpravidla i o zhoršení dodacích podmínek proti ust. nař. 175/39 Sb.,

8. kdo někoho zdržuje od návštěvy trhu se zbožím za tím účelem, aby zmenšil oběsání trhu, nebo kdo na trh přinesené zboží prodává nebo kupuje před počátkem úředně stanovených tržních hodin,

9. obchodník, jenž návštěvníku trhu odkoupí cestou na trh zboží, které tento dopravuje na trh,

10. kdo má účast na takových opatřeních orgánů zájmové samosprávy nebo spolku nebo jiného sdružení, které směřují k národohospodářsky neoprávněnému zvýšení cen zboží nebo úkonů — na př. informuje-li živnostenské společenstvo nesprávně svého člena.

Subjektem trestného činu může být nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická a jiné sdružení nebo soubor osob, byl-li delikt zaviněn jejími orgány, zmocněnci, zástupci nebo zaměstnanci (§ 5 odst. 1 a 5 vl. nař. 393/41 Sb.) a když předejití této trestné činnosti nevěnovala péči potřebnou v obchodním styku (odst. 4 cit. §).

Po objektivní stránce není k trestnosti ostatně nikdy třeba pozitivní činnosti, nýbrž zavinění bude vždy dáno již tehdy, jestliže subjekt opominul povinnou péči k zamezení stavu, odporujícího předpisům (Boh. A 10174). Stačí, je-li zjištěn faktický stav protiprávní.

Stejně jako dokonáný čin je trestný i pouhý pokus. O ten jde, když někdo předsevzme jednání, směřující přímo ke spáchání přestupku, a čin nedokoná jen pro nemožnost nebo pro zevní překážku nebo náhodu (§ 3 vl. nař. 393/41 Sb.).

Spolutrestným stejně s přímým pachatelem je, kdo návodem, rozkazem, radou, utvrzováním, slibem nebo poskytnutím pomoci nebo jinak úmyslně způsobí nebo usnadní spáchání cenového přestupku jinou osobou, a to i tehdy, když přímý pachatel nemůže býti pro přestupek stíhán nebo odsouzen (§ 4 vl. nař. 393/41 Sb.).

Spolutrestnými pro cenové přestupky spáchané v obchodním závodě jsou také jeho majitel a vedoucí, když předejití této trestné činnosti nevěnovali péči v obchodním styku potřebnou (§ 5 odst. 3 a 4 vl. n. 393/41 Sb.).

Promlčení cenových přestupků spáchaných do 25. listopadu 1941 nastává v jednom roce (§ 12 odst. 6 vl. nař. 121/39 Sb.), spáchaných od 26. listopadu 1941 ve třech letech (§ 6 vl. nař. 393/41 Sb.), počínajíc dnem spáchání trestného činu, tedy bez ohledu na to, kdy nastal výsledek. Nahrazení škody nemá pro trestnost deliktu významu. K promlčení stačí uplynutí času. Má být k němu přihlíženo z moci úřední.

Při souběhu (konkurenci) několika správně-trestních norem právních, porušených jedním činem, jakož i při souběhu několika přestupků, spáchaných více činy, uloží se na každý jed-

notlivý přestupek zvláštní trest (zásada kumulační). Jedině provádí-li týž úřad proti někomu řízení pro několik přestupků téhož druhu nebo bylo-li proti někomu řízení pro několik přestupků různého druhu spojeno proto, že tak vyžadoval účel řízení, platí zásada absorbční, avšak modifikovaná tak, že se trest sice stanoví jen podle sazby deliktu nejtěžšího, avšak přihlíží se i k ostatním přestupkům, a to jako k okolnostem přitěžujícím (§ 7 odst. 3 vl. nař. 393/41 Sb.).

Kumulace trestů správních a soudních je rovněž přípustná. Spadá-li čin trestný jako cenový přestupek zároveň i pod trestní zákon nebo jiné obecně-trestní ustanovení (nař. proti škůdcům národa z 5. IX. 1939 str. 1679 ř. z., nař. o civilním stavu výjimečném z 27. IX. 1941 str. 527 Věst. ř. prot.), může býti bez ohledu na trestní řízení správní pachatel stíhán a potrestán i soudem (§ 9 odst. 1 vl. n. 121/39 Sb.).

Tresty jsou:

1. peněžitá pokuta do tří milionů korun a pro případ její nedobytnosti náhradní trest vězení do jednoho roku (§ 11 vl. nař. 121/39 Sb.); náhradní trest vězení nutno nastoupiti i tehdy, nebyla-li pokuta zaplácena v určité lhůtě i přes pohružku nástupu náhradního trestu (§ 21 vl. nař. 393/41 Sb.); za pokutu uloženou zmocněncům, zástupcům nebo jiným orgánům podniku, v němž byl trestný čin spáchán, ručí, pokud potrestaný nejednal o své újmě nebo přímo proti daným mu příkazům nebo zákazům, nerozdílnou rukou s potrestaným majitel podniku (§ 14 vl. nař. 121/39 Sb.) bez ohledu na případný svůj trest vlastní;

2. vězení do jednoho roku, jež se má ukládati ve vážnějších případech, zejména dopustil-li se pachatel opětovně přestupku téhož druhu (§ 7 odst. 1 vl. nař. 393/41 Sb.); může být uloženo samostatně nebo i vedle peněžitě pokuty, avšak trest na svobodě nesmí spolu s náhradním trestem za nedobytnou pokutu činiti více než jeden rok (§ 11 vl. nař. 121/39 Sb.); při trestu vězení za opětovaný přestupek nebo při každém trestu vězení delším jednoho měsíce může být uloženo jeho odpykání v kárném pracovním táboře podle vl. nař. 72/39 a 188/39 Sb. (§ 7 odst. 1 vl. nař. 393/41 Sb.); trest na svobodě nelze uložit osobám právnickým (§ 11 vl. nař. 121/39 Sb.);

3. konfiskace věcí, jimž byl trestný čin spáchán, anebo které jsou zřejmě jen ke spáchání přestupku určeny (instrumenta sceleris) nebo věci, které jím byly získány, jakož i neoprávněně získaného výtěžku nebo jiného prospěchu (scelere quaesita), a to i když pachatel nemůže býti stíhán nebo odsouzen (fakultativní vedlejší trest nebo opatření objektivní) a i tehdy, jestliže trestným činem pachatele přešly věci ty do vlastnictví fyzické nebo právnické osoby jím zastupované; není-li jich již vůbec, je přípustné konfiskovati jejich zástupní hodnotu (§ 8 vl. nař. 393/41 Sb.);

4. dočasná nebo trvalá ztráta oprávnění živnostenského či výkonu povolání, byl-li přestupek spáchán při provozování živnosti nebo při výkonu povolání (§ 9 vl. nař. 393/41 Sb.);

5. dočasné uzavření provozních a obchodních místností podniku, jehož provozovatel jednal v cenových věcech proti zákonným předpisům nebo nařízením úřadů (§ 10 odst. 1 vl. nař. 393/41 Sb.); to jest možno i bez trestního řízení nebo mimo ně cestou správní, jednal-li tak provozovatel nebo majitel podniku (§ 16 odst. 1 věta první vl. nař. 121/39 Sb.);

6. dočasné nebo trvalé zbavení provozovatele podniku jeho vedení, dopustil-li se přestupku, a ustanovení způsobilého náměstka pro další vedení podniku (§ 10 odst. 2 a 3 vl. nař. 393/41 Sb.);

7. zákaz dalšího provozu podniku, jehož provozovatel se dopustil cenového přestupku (§ 10 odst. 3 in fine cit. nař.);

8. uveřejnění odsuzujícího nálezu v denních listech nejméně jedenkrát při trestu přes třicet tisíc korun nebo při trestech uvedených výše pod č. 2 nebo 4 až 8 obligatorně; vedle uveřejnění v novinách může být nález veřejně vyhlášen i jiným způsobem, veřejně vyvěšen nebo jinak vyhlášen v obci pobytu odsouzeného a v obci spáchání trestného činu; může být uveřejněno i odůvodnění, to vše na útraty odsouzeného; nikoli na útraty odsouzeného může být zpráva o jmenovaných trestech uveřejněna též v časopisech nebo odborných časopisech; při jiných trestech lze naříditi jen jedno uveřejnění v denních novinách na útraty odsouzeného; uveřejnění lze buď nález pravoplatný nebo takový nález, v němž byl případnému odvolání odňat odkladný účinek (§ 17 vl. nař. 393/41 Sb.);

9. orgány zájmové samosprávy, jež působily ke konání cenových přestupků, může dozorčí úřad zbavit funkce nebo je rozpustiti a jmenovati správního komisaře nebo správní komisi (§ 15 vl. nař. 121/39 Sb.);

10. kromě toho může být pro porušení povinností podle cenových předpisů uložen v řízení vedeném podle spr. ř. 8/28 Sb. orgánům korporací pořádkový trest do deseti tisíc K a v případě nedobytnosti vězení do 14 dnů (§ 23 vl. nař. 393/41 Sb.).

Trestní řízení provádí okresní úřad místa deliktu, pokud, a to třeba i během řízení, nepřevzal jeho vedení úřad zemský nebo nejvyšší úřad cenový, kteří pak o trestní věci jako první stolice i rozhodují (§ 16 odst. 1 vl. nař. 393/41 Sb.). Zásada instanční prevence je tu kombinována se zásadou avokace. Tresty uvedené shora pod 5 až 7 může ukládati nejvyšší úřad cenový a úřad zemský. Okresní úřad jen na základě delegace zemským úřadem (nař. NÚC v Úř. listě 231/1940).

Osobu podezřelou z cenového přestupku může orgán veřejné moci zadržeti a to i mimo svůj obvod, nezná-li ji a její totožnost nemůže ihned zjistiti, nebo je-li osoba ta podezřelá z útěku, nebo odůvodňují-li zvláštní okolnosti obavu, že bude působiti na svěd-

ky, znalce, nebo jiné osoby na věci zúčastněné, aby překážela zjištění pravdy, nebo že bude jinak hleděti ztížiti trestní řízení mařením nebo ukrýváním stop trestného činu. Zadržaná osoba musí být ihned předvedena buď k úřadu pro trestní řízení příslušnému místně, nebo nejbližše položenému úřadu z příslušných věcně, nebo propuštěna na svobodu. Úřad ten je povinen nejdéle do 24 hodin po předvedení ji vyslechnouti a ihned ji propustiti, ledaže by bylo u ní podezření z útěku nebo ze ztěžování trestního řízení; celkem však smí zadržení trvati nejdéle sedm dnů a při výměře pokuty se hledí k jeho době, při uložení trestu na svobodě se doba zadržení přímo započítává (§ 12 vl. nař. 393/41 Sb.).

Pro řízení platí obecné zásady administrativního řízení trestního s některými odchylkami a zvláštnostmi. Hodlá-li úřad uložit trest nejvýše 10.000 K pokuty nebo 14 dnů vězení, nemusí pachatele vyslechnouti, obsahuje-li protokol, sepsaný s ním již při vyšetřování orgánem veřejné moci, jeho doznání (§ 14 vl. nař. 393/41 Sb.). Osoby právnické a jiná sdružení nebo soubory osob zastupuje v řízení jediná osoba z orgánu, oprávněného ji navenek zastupovati (§ 5 odst. 2 vl. nař. 393/41 Sb.). Listiny a jiné věci, jakož i peníze, které mají býti prohlášeny za propadlé nebo jichž je třeba k vedení důkazu, lze během řízení k zabezpečení jeho účelu zabaviti (§ 11 vl. nař. 393/41 Sb.). Vyžaduje-li veřejný zájem nebo povaha trestního případu, aby trestní řízení bylo provedeno ihned na místě spáchaného činu, má se tak státi (§ 15 vl. nař. 393/41 Sb.).

V blokovém řízení trestním (§ 19 vl. nař. 51/36 Sb.) je při cenových přestupcích možno ukládati pokuty až do výše 500 K (§ 13 vl. nař. 393/41 Sb.). Zmocněný orgán dozorcí služby cenové může osobě, přistížené při činu a ochotné zaplatiti peněžitý trest, na místě jej uložit a buďto ihned jej vybrati anebo jí vydati trestní příkaz na jeho zaplacení do určité lhůty. Není-li přistížený ochoten pokutu zaplatiti vůbec nebo nezaplatí-li jí včas ve lhůtě, teprve potom dá orgán dozorcí cenové služby podnět k zahájení normálního řízení trestního.

Aby bylo dosaženo co možná největší správnosti trestního nálezu, má nespokojený obviněný právo domáhati se do osmi dnů odvoláním jeho přezkoumání u vyšší stolec, pokud trestem není pokuta 500 K nebo méně a současný náhradní trest vězení tři dny

nebo kratší (§ 19 odst. 3 vl. nař. 393/41 Sb.). Z nálezu okresního úřadu je možné odvolání k zemskému úřadu jako poslední stolici, z nálezu zemského úřadu k nejvyššímu úřadu cenovému. Z nálezu NÚC není odvolání, ani když tento úřad rozhodoval jako první stolice. Úřad vydávající trestní nález může v něm vyloučiti odkladný účinek případného odvolání; proti takovému výroku není opravného prostředku (odst. 7 cit. §). Odvolací úřad jest v rozhodování o odvolání oprávněn nález nižšího úřadu změnit a doplnit ve výroku i odůvodnění: jest přípustná i reformace in peius (odst. 9 cit. §). O agraciaci rozhoduje při nálezech okresního úřadu úřad zemský, při nálezech úřadu zemského i nejvyššího úřadu cenového nejvyšší úřad cenový (§ 16 odst. 1 věta třetí vl. n. 393/41 Sb.). Zemský úřad může se schválením min. vnitra a nejvyššího úřadu cenového zmocnit okresní úřady, aby jeho jménem a v rozsahu jím stanoveném rozhodovaly o žádostech za agraciaci ze svých nálezů samy (§ 20 vl. n. 393/41 Sb.).

Vyskytnou-li se v trestním řízení sporné otázky o soukromoprávním poměru v řízení dotčeném, je cenový úřad oprávněn řešiti si tyto otázky sám a nemusí řízení přerušovati za účelem vyčkání soudního rozhodnutí o civilním poměru, jak bývá požadováno (článek Sporné řízení u cenového úřadu v Lidových novinách z 10. XII. 1940 a dr. Tvrdoň v čas. Pr. praxe V., str. 252 n.). I když judikátní rozhodování o poměru civilně-právním je vyhraženo soudům, přece si správní úřad může tuto otázku řešiti prejudiciálně. Nesmí být přehlíženo, že zatím co ve správním řízení platí zásada vyhledávací, v civilním procesu platí zásada projednací.

Jiná jest ovšem otázka, zda jest postaráno o záruky, aby trestní nálezy cenových úřadů byly zákonné. Práva občanů na zákonitost činnosti úřadů cenových nejsou po výluce cenových věcí z působnosti N. s. s. chráněna vůbec. A přece proč nemá býti možné, že se správní úřad mylí, a proč se nemáme zásadně pokusiti poněkud zabrániti tomuto přírodním zákony podmíněnému obecně lidskému omylu v jeho nebezpečných účincích tím, že připustíme cestu k správnímu soudnictví, jako možnost přezkoumávati správní akty správním soudem (říšský ministr dr. Frank podle citátu v Právniku 1941, str. 392) ?